

УДК [336.71 : 330.142.23] (477)

Колодізєв О.М., д.е.н., доцент,
завідувач кафедри банківської справи
Харківського національного економічного університету,
Лесік В.О., директор відділення «Соборне» ПАТ «ВТБ Банк»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ НА ОСНОВІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЄЮ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Проаналізовано загальні тенденції розвитку вітчизняного банківського сектору економіки на етапі посткризової стабілізації. Визначено сучасні вимоги банківського нагляду до фінансового регулювання. Запропоновано заходи стабілізації банківської системи в аспекті реалізації стратегічного підходу до управління капіталізацією банків

The common trends in the domestic banking sector at the stage of post crisis stabilization. Defined the requirements for supervisors of financial regulation. The measures stabilize the banking system in terms of strategic approach to managing capitalization of banks

Актуальність теми досліджень. Невід'ємною складовою розвитку ринкових відносин в Україні є адекватна банківська система, від чіткої і злагодженої роботи якої залежить стан розрахунків, безперервність товарного і грошового обігу, гнучкість і еластичність грошової системи, міцність національної валюти, розвиток реального сектора економіки. Реалії сьогодення вказують на те, що загальне соціально-економічне і політичне становище України призвело до нестійкості фінансового ринку, що породило процес банкрутства банків.

Ситуація ускладнюється тим, що зростаюча неспроможність банків здійснювати платежі, надавати довгострокові кредити для розвитку реального капіталу, негативно позначилась на платоспроможності підприємств і спровокувала подальший спад виробництва.

Посилюються зазначені негативні тенденції впливом світової фінансової та внутрішньої економічної кризи, коли в умовах економічного спаду банківська система функціонує відособлено від виробничої та

торговельної сфері і, таким чином, не виконує належного, з точки зору суспільного поділу праці, функціонального призначення і навантаження.

Перехід України до принципово нових економічних взаємовідносин, заснованих на ринкових умовах господарювання, зумовлює необхідність адекватних змін в діяльності всіх господарюючих суб'єктів. Більш ніж десятирічний період трансформації економіки на ринкових засадах виявився проблемним і супроводжувався спадом виробництва, структурними диспропорціями і інфляцією, дефіцитом бюджету, колапсом фондового ринку, девальвацією національної грошової одиниці, зростанням внутрішнього і зовнішнього боргу країни. Хвиля кризових явищ, що охопили економіку, викликала потребу в поглибленні економічних досліджень в області пізнання основних закономірностей стабільності.

Виклад основного матеріалу. Банківська система України як складовий елемент функціонує в певному взаємозв'язку з економічною системою. До базових умов стабільності на макrorівні слід віднести, передусім стабільність економіки. Оцінюючи стабільність економіки, мають на увазі загальну макроекономічну стабільність (стійке зростання виробництва і зайнятості, контрольований рівень інфляції і ін.). Підтримка економіки в стабільному стані належить до першочергових завдань, які ставить перед собою уряд будь-якої країни. При цьому в даному аспекті не остання роль відводиться її центральному банку.

Так валові валютні резерви Національного банку України на кінець грудня 2011 року склали 31,795 млрд. доларів США (за рік зменшення склало 2,78 млрд. доларів США). За даними НБУ в Україні станом на 1 січня 2012 року ліцензію на здійснення банківських операцій мали 176 банків. У стадії ліквідації перебував 21 банк. Станом на 1 січня 2012 р. обсяг активів банківської системи становив 1054,3 млрд. грн., приріст з початку року склав 112,2 млрд. грн., в основному він відбувся за рахунок зростання кредитних вкладень банків, яке становило 70,3 млрд. грн. або 9,3%.

Власний капітал банківської системи України зріс на 17,8 млрд. грн. і за станом на 01.01.2012 року становив 155,5 млрд. грн.. При цьому слід зауважити, що збільшення обсягу статутного капіталу банків з початку року склало 26,01 млрд. грн.. або 17,8%. За 2011 рік банки отримали збиток у розмірі 7,7 млрд. грн. (порівняно з 2010 роком – збиток становив 13,0 млрд. грн.), що було визначено впливом певних факторів (див. табл. 1).

Під економічною стабілізацією зазвичай розуміють процес приведення економічної системи в стабільний стан. Процес стабілізації спирається на три складових: стійке зростання виробництва і зайнятості, відповідні природному зростанню населення, практичну незмінність цін і контрольований рівень інфляції. Політика стабілізації — це державна політика в аспекті підтримки, насамперед, обсягу виробництва і зайнятості на природному рівні, обмеженню інфляції і зростання цін.

Банківська система, відноситься до складних систем із зворотним зв'язком, і це дозволяє визнати, що вона може робити вплив на стабільність економіки, насамперед, через механізм пропозиції грошей. Проте слід зазначити, що можливості такого впливу мають певні межі. Зокрема, якщо НБУ зосередить свою увагу на одній із змінних, наприклад, обмінному курсі національної валюти, то його можливості ефективно впливати на інші, такі як інфляція, відсоткові ставки значно знижуються.

Іншою базовою умовою стабільності банківської системи на макро-рівні є наявність ринкової інфраструктури. Стосовно банківської системи виділимо наступні елементи ринкової інфраструктури: законодавство, фінансові ринки і властиву їм організаційну інфраструктуру. Правові основи ринкової інфраструктури мають бути підкріплені відповідною організаційною структурою. У даному контексті особливо виділимо, перш за все, адекватну судову систему з неупередженим розглядом і невідворотним застосуванням закону. Ці умови стабільності банківської системи можна сформулювати як правила формування підґрунтя або як достатня правова основа функціонування економічної і банківської систем.

**Динаміка зовнішніх факторів впливу на діяльність
банків України у 2006-2011 рр.**

Зовнішні фактори впливу	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Темпи росту ВВП, %	+7,3	+7,9	+2,3	-14,8	+4,2	+5,2
Рівень інфляції, %	11,6	16,6	22,3	12,3	9,1	4,6
Рівень доходів населення:						
- доходи населення, всього, млн. грн.	472061	623289	845641	894286	1101175	-
- витрати та заощадження населення, всього, млн. грн.	472061	623289	845641	894286	1101175	-
- мінімальна зарплата, грн.	400	515	605	869	941	1073
- прожитковий мінімум, грн.	492	592	626	825	894	1017
- заробітна плата, млн. грн.	205120	278968	366387	365300	449553	-
- індекс споживчих цін, %	110,9	119,4	122,3	111,1	108,2	103,7
- заборгованість з виплати заробітної плати, млн. грн.	806,4	668,7	1188,7	1473,3	1218,1	-
- офіційний рівень безробіття, %	7,4	6,9	6,9	9,6	8,7	-
Зовнішній борг, млн. дол. США:	54512	79955	101659	103396	117343	-
- сектор державного управління	10924	11884	11959	17806	24982	-
- органи грошово-кредитного регулювання	880	462	4725	6210	7509	-
- банки	14089	30949	39471	30861	28119	-
- інші сектори	26676	33581	41255	43441	50840	-
- прями інвестиції: міжфірмовий борг	1943	3079	4249	5078	5893	-
Внутрішній борг, млн. дол. США	3288,66	3526,02	5800,85	11405,1	17792,9	17761,
Частка безнадійних кредитів:						
у загальних активах банківської системи, %	1,31	1,06	1,95	7,94	9,01	7,52
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	27,6	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9
Частка проблемних активів банків у ВВП, %	0,82	0,88	1,90	7,66	7,84	6,03
Динаміка експорту, млн. дол. США	38949	49840	67717	40394	52191	-
Динаміка імпорту, млн. дол. США	44143	60412	83808	44701	60579	-

Джерело: [8], [9].

Важливою характеристикою ринкової інфраструктури слід визнати наявність розвинених фінансових ринків, на яких виявляється попит і пропозиція на різні фінансові активи. На фінансових ринках формуються ресурси, які залучаються до економічного обороту, перш за все, їх основними операторами — банками та НБУ. Ринок фінансових ресурсів об'єднує кредитний, валютний і ринок інструментів власності. У свою чергу фінансовий ринок, складається з грошового ринку і ринку інструментів позики або ринку цінних паперів. Через механізм функціонування кредитного ринку встановлюються взаємини між підприємствами, фірмами і населенням, що потребує грошових коштів і тій їх частиною, яка може надати грошові кошти в позики. Основними функціями цього ринку є наступні: об'єднання розрізаних грошових заощаджень і створення крупних грошових фондів; трансформація грошових коштів в позиковий капітал, що забезпечує зовнішні джерела фінансування виробництва; надання позик державі і населенню для вирішення різних завдань.

Таким чином, до умов стабільності банківської системи, що формуються в зовнішньому середовищі, відноситься: макроекономічну стабільність і ринкову інфраструктуру. Серед зовнішніх чинників стабільності окремою позицією виділяють стабілізаційну політику, спрямовану на дотримання економічних меж кредитування потреб держави, формування умов обігу та управління грошовими активами.

Здатність елементів банківської системи підтримувати стабільність, а наглядового органу — НБУ — створити умови щодо забезпечення стабільності, є важливою складовою підтримки банківської системи в стані стійкої рівноваги.

Офіційна статистика свідчить, що у результаті фінансової кризи українські банки втратили значні активи (рис. 1). Наслідком цього стало зменшення загальних обсягів кредитування економіки, що підтверджується даними рис. 2. При цьому у 2009 році значно скоротилася

частка довгострокових кредитів, що свідчить про те, що банки України відчують вплив подальших ризиків у поверненні кредитів. Стандартна заборгованість за кредитними операціями за станом на 01.01.2010 р. становила 29,6 %, що є найменшим значенням з початку тисячоліття.

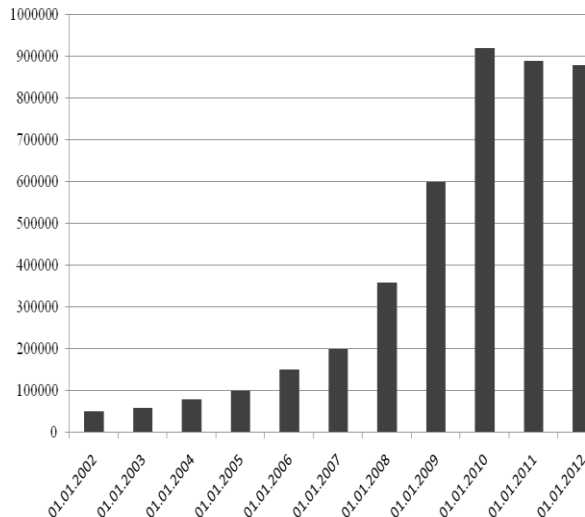

Рис. 1. Динаміка активів банків України, млн. грн.

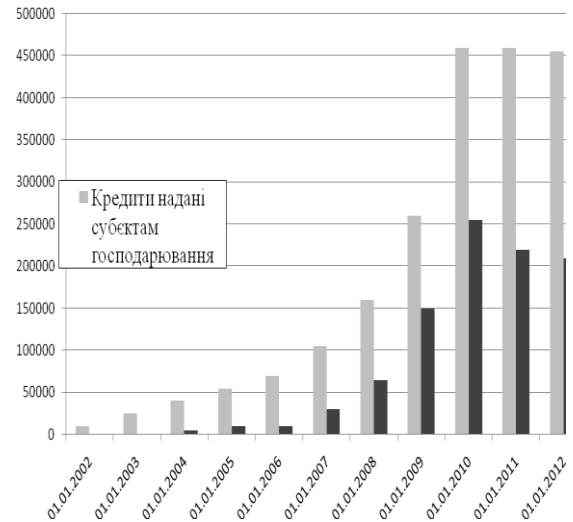

Рис. 2. Динаміка кредитів, наданих банками України, млн. грн.

Проте результати аналізу динаміки стабілізації дозволяють спостерігати за поступовим зміцненням банківської системи в частині:

- продовження процесів капіталізації банківської системи – у 2010 р. Регулятивний капітал банків зріс на 18,5 %, підвищивши показник адекватності з 18 % до 20,8 % (за два місяці 2011 р. знизився до 20,2 %);

- збільшення резервів з 122 млрд. грн. до 147 млрд. грн., або на 20 %, при цьому активи збільшилися лише на 4 %, обсяг наданих кредитів знизився на 1,2 %;

- поліпшення фінансових результатів банківської системи: за позитивної динаміки доходів банків збитки зменшились з 38,4 млрд. грн. у 2009 р. до 13,02 млрд. грн.;

- розширення ресурсної бази вітчизняної банківської системи – за загального зростання обсягу депозитів на 26,3 % покращилася їх строкова структура. За станом на 01.01.2011 р. відбулося збільшення питомої ваги

довгострокових депозитів у загальному їх обсязі до 31,43 %, тоді як на початок 2010 р. вона становила лише 24,36 %. Слід акцентувати, що темпи зростання депозитів перевищили темпи інфляції, що забезпечило реальне збільшення депозитної бази;

- зменшення рівня боргового навантаження – за 2010 р. обсяг зовнішньої заборгованості банків зменшився з 30,8 млрд. дол. США до 28,1 млрд. дол. США).

Таким чином, стабілізація банківської системи у посткризовий період значною мірою була досягнута за рахунок більш консервативної кредитної стратегії банків в умовах жорстких регулятивних вимог з боку НБУ, підвищеної схильності економічних суб'єктів до мінімізації ризиків, орієнтації на інвестування в цінні папери замість розширення кредитування, орієнтація на погашення власних боргів.

Протягом 2010 року сектор державного управління України отримав 6,4 млрд. дол. США. Зокрема від МВФ надійшло 3,5 млрд. дол. США. Дві третини цих коштів пішло на казначейський рахунок для покриття дефіциту бюджету, одна третина – на поповнення золотовалютних резервів НБУ, що дозволило стабілізувати курс гривні. Фактом стабільності можна вважати те, що значна частина зовнішніх запозичень вітчизняних банків (63 %) є фінансуванням з боку материнських банків, що знижує ризики рефінансування і забезпечує додаткову підтримку ліквідності у кризовій ситуації. Тому певною мірою присутність іноземного капіталу у вітчизняній системі (40,6 % сукупного капіталу на кінець 2010 р.) сприяла стабільності банківської системи.

Стабільність банківської системи характеризує здатність протистояти перешкодам у її функціонуванні з метою виконання у подальшому ролі фінансового посередника в економіці, є основою для прийняття раціональних рішень у сфері капіталовкладень на мікрорівні для ефективної діяльності економічних агентів.

Система комплексного аналізу фінансової стійкості сучасного банку (система моніторингу) в Україні включає аналіз активів, зобов'язань, капіталу, доходів, витрат, прибутковості, ліквідності та платоспроможності, а також оцінку внутрішніх та зовнішніх факторів, що забезпечують фінансову стійкість банку через конкретизацію певних дій менеджерів на основних етапах її реалізації, які наведені на рис. 3.

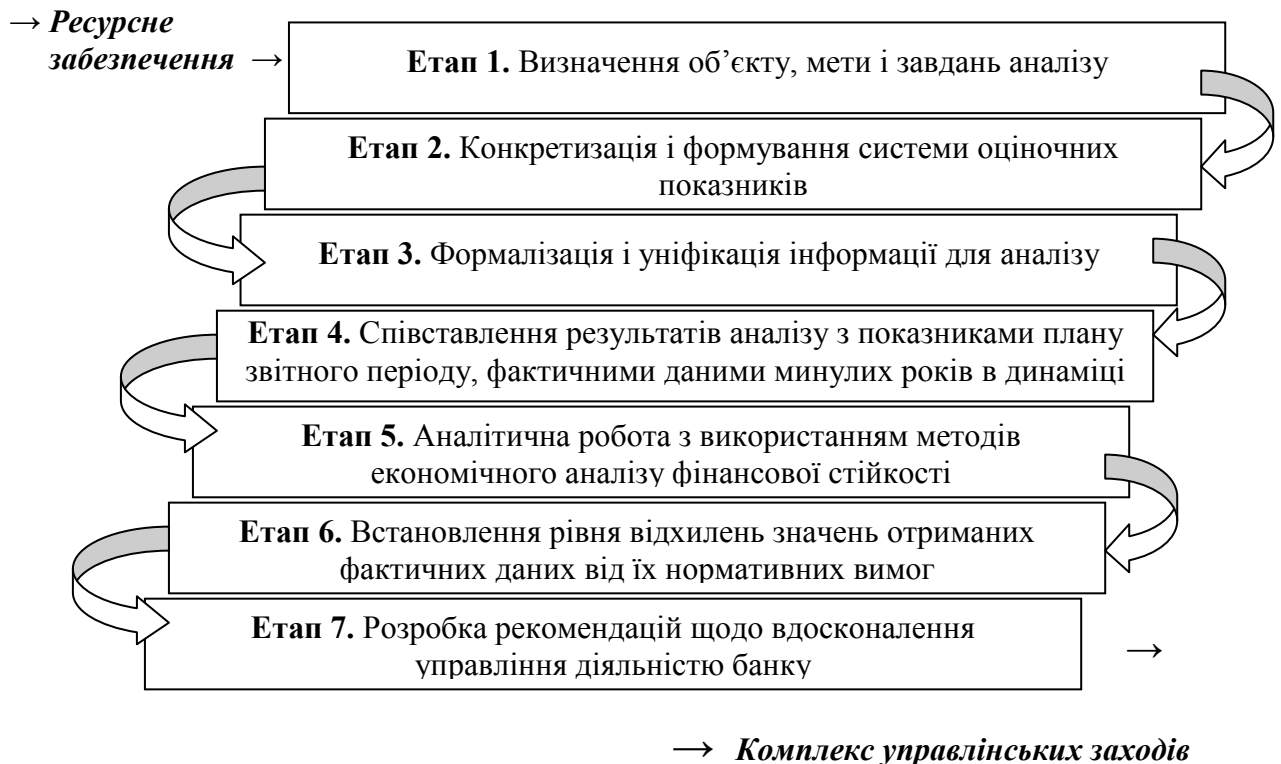

Рис. 3. Схема основних етапів реалізації системи моніторингу фінансової стійкості банку

Процес формалізації фінансової стійкості банку істотно залежить від рівня розвитку системи аналізу та оцінки ризиків банківської діяльності. В Україні сучасна система аналізу та оцінки ризиків банківської діяльності передбачає використання Національним банком України системи економічних нормативів діяльності банків, рейтингової системи CAMELS та «Системи оцінки ризиків».

Для моніторингу системних ризиків у фінансовій системі та банківському секторі Міжнародним валютним фондом було

запропоновано систему «Індикаторів фінансової стабільності», що включає 12 основних та 28 рекомендованих індикаторів для таких секторів: депозитних корпорацій (банків), інших фінансових корпорацій, нефінансових корпорацій, домашніх господарств, ринку ліквідності, ринку нерухомості [6, с. 26-95].

В Україні координатором робіт з компіляції індикаторів фінансової стабільності визначено Національний банк України за погодженням з Державним комітетом статистики України та Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України. Наразі, відповідно до методології МВФ Національним банком України розраховуються та поширюються дані за 12 основними та 10 рекомендованими індикаторами фінансової стабільності банківського сектору.

Дослідження змісту поняття «фінансова стабільність» зумовило необхідність його уточнення з урахуванням наслідків кризи. Аналіз діючої системи моніторингу фінансової стабільності дозволив формалізувати підходи до її організації з позиції аналізу та оцінки ризиків. Удосконалення досліджуваного процесу, на нашу думку, базується на вирішенні актуальних завдань з гармонізації (приведення у відповідність) та поширення Національним банком України індикаторів фінансової стабільності відповідно до методології Міжнародного валютного фонду.

Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки характеризується підвищенням вимог до банківської системи, яка повинна сприяти стійкому економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності господарського комплексу в умовах поступової інтеграції у європейський та світовий економічний простір. Це обумовлено особливою роллю банків як провідних фінансових посередників, що забезпечують переміщення фінансових ресурсів між окремими регіонами, галузями господарства та суб'єктами економіки з метою задоволення їх потреб та запитів. Вказані процеси вимагають від комерційних банків адекватного нарощування обсягів, оптимізації структури та вдосконалення організації ресурсної бази.

Негативний вплив на надійність функціонування банківської системи і фінансової системи в цілому відіграє недостатній рівень капіталізації. На сьогодні українська банківська система щодо капіталізації є такою, що неповною мірою розвивається, а вітчизняні банки залишаються недостатньо капіталізованими.

Достатня за обсягом та належним чином збалансована ресурсна база банків є важливою передумовою їх прибутковості, підтримки необхідної ліквідності та довіри з боку учасників ринку. Зміцнення ресурсної бази банківського сектору сприяє підвищенню можливостей банків у задоволенні поточних та інвестиційних потреб суб'єктів господарювання і домогосподарств у додаткових фінансових ресурсах.

Зміцнення ресурсної бази та інтеграція вітчизняної банківської системи у світове співтовариство значною мірою залежать від його зростання. Відтак особливого значення набувають питання нарощення, ефективного використання та збереження капіталу кожного банку.

Теоретичні основи банківського капіталу різною мірою досліджували вчені, що займалися вивченням саме цим питанням. Серед них такі відомі іноземні вчені як Л. Абалкін, Г. Беккер, П. Дракер, М. Кастельс, Т. Стюарт, М. Мелоун, С. Хантінгтон та ін. Значний вклад у розробку методологічних засад банківського капіталу зробили такі українські вчені, як О.Ю. Амосов, В.М. Геєць, М.І. Долішний, В.І. Куценко, Е.М. Лібанова, А.А. Чухно та ін.

Успішність виконання завдання щодо необхідності забезпечення умов стабільного зростання економіки залежить від розвитку банківської системи та кожного банку зокрема. Одним із важливих факторів, які забезпечують можливість вітчизняної банківської системи здійснювати значний позитивний вплив на економіку, не допускати при цьому значних ризиків і відповідно зберігаючи надійність системи, є капіталізація.

У наукових працях багато розбіжностей щодо визначення суті власного банківського капіталу. Науковці по теперішній час не виробили

єдиного підходу його щодо сутності. Результати авторського узагальнення існуючих підходів та їх конкретизація на основі морфологічного аналізу (див. табл. 2) дозволили сформулювати визначення поняття «банківський капітал» як грошові кошти та виражена у грошовій формі частка матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків і використовуються ними для здійснення операцій з розміщення коштів і надання послуг з метою одержання прибутку.

В умовах сьогодення банківська система України зіткнулася з проблемою недостатності капіталу банків, нерівномірністю зосередження капіталу в найбільших системних банках. Саме забезпечення ефективного управління капіталом банків передбачає побудову ефективного механізму управління їх капіталом.

Класична школа управління визначає одну з головних цілей управління банківським капіталом, яка полягає в залученні та підтримці достатнього обсягу капіталу для розширення діяльності й створення захисту від ризиків. При цьому величина капіталу визначає обсяги активних операцій банку, розмір депозитної бази, можливості запозичення коштів на фінансових ринках, максимальні розміри наданих кредитів, величину відкритої валютної позиції та інші важливі показники, які істотно впливають на діяльність банку [1, с. 13].

Зміцнення ресурсної бази комерційних банків – одна з головних передумов подолання кризи української економіки, оскільки від цього великою мірою залежить розв'язання проблеми підвищення кредитної та інвестиційної активності в економіці України.

Під механізмом управління капіталом банків розуміють сукупність методів, інструментів управління та регулятивних правил, що застосовуються суб'єктами у процесі управління і спрямовуються на забезпечення капіталізації банку через цілісну систему взаємопов'язаних елементів, що відображають відповідні заходи банківського менеджменту.

Морфологічна класифікація сутності поняття «банківський капітал»

Ключове слово	Визначення в межах ключового слова	Конкретизація визначення	Мета в межах поняття
Сукупність	Фінансові ресурси	...залучений банком у різних джерел	...для проведення банківських операцій
		використовує у вигляді банківських ресурсів	для забезпечення своєї діяльності, здійснення різноманітних банківських операцій та отримання прибутку
		вкладених власниками банку при його створенні, капіталізація одержуваного прибутку, додаткове внесення учасників до статутного фонду	для збільшення в процесі банківської діяльності
		внесення власних коштів власниками, додаткові вкладення з боку учасників	для збільшення коштів у ході банківської діяльності
		мобілізація фінансових ресурсів	для отримання прибутку
		усі наявні грошові, матеріальні та нематеріальні ресурси банку	є джерелом для покриття зобов'язань
Кошти	Фінансові ресурси	авансовані ним на формування активів	для забезпечення безперервної його діяльності з метою максимізації прибутку
		виражена як у грошовій, так і у матеріально речовій формі	що у результаті свого руху створює додаткову вартість
		вкладені власниками банку	що дохідність капіталу буде малою або банк збанкрутує
		-	що в будь-який момент можуть бути надані в розпорядження банку
	виражена у грошовій формі частка матеріальних, нематеріальних і фінансових активів, що перебувають у розпорядженні банків	для здійснення операцій з розміщення коштів та надання послуг з метою одержання прибутку	
-	дисконтований потік доходів	-	
Страховка	-	авансова вартість	що в процесі свого руху приносить більшу вартість, тобто самозростає
	-	компенсування втрат	уникнути банкрутства
	-	барометр	стійкість
Фонд	-	«подушка», амортизатор	продовження роботи у випадку непередбачуваних витрат
	Фінансові ресурси	внесені засновниками і акціонерами банку	належить їм
Накопичення	Акумуляування капіталу	резерв	для забезпечення фінансової стійкості, відшкодування збитків
	Фінансові ресурси	-	для ефективного використання
		заощадження запасів економічних благ у формі грошових засобів і реальних капітальних товарів, що притягується його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва	для отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу, ризику та ліквідності

Механізм формування власного капіталу відображає один з напрямків стратегії розвитку банку, метою функціонування якого є забезпечення банків достатнім обсягом власного капіталу, здатним забезпечити виконання вимог центрального банку та прибуткову діяльність на основі принципів його реалізації (див. рис. 4) та виконання ним певних функцій.

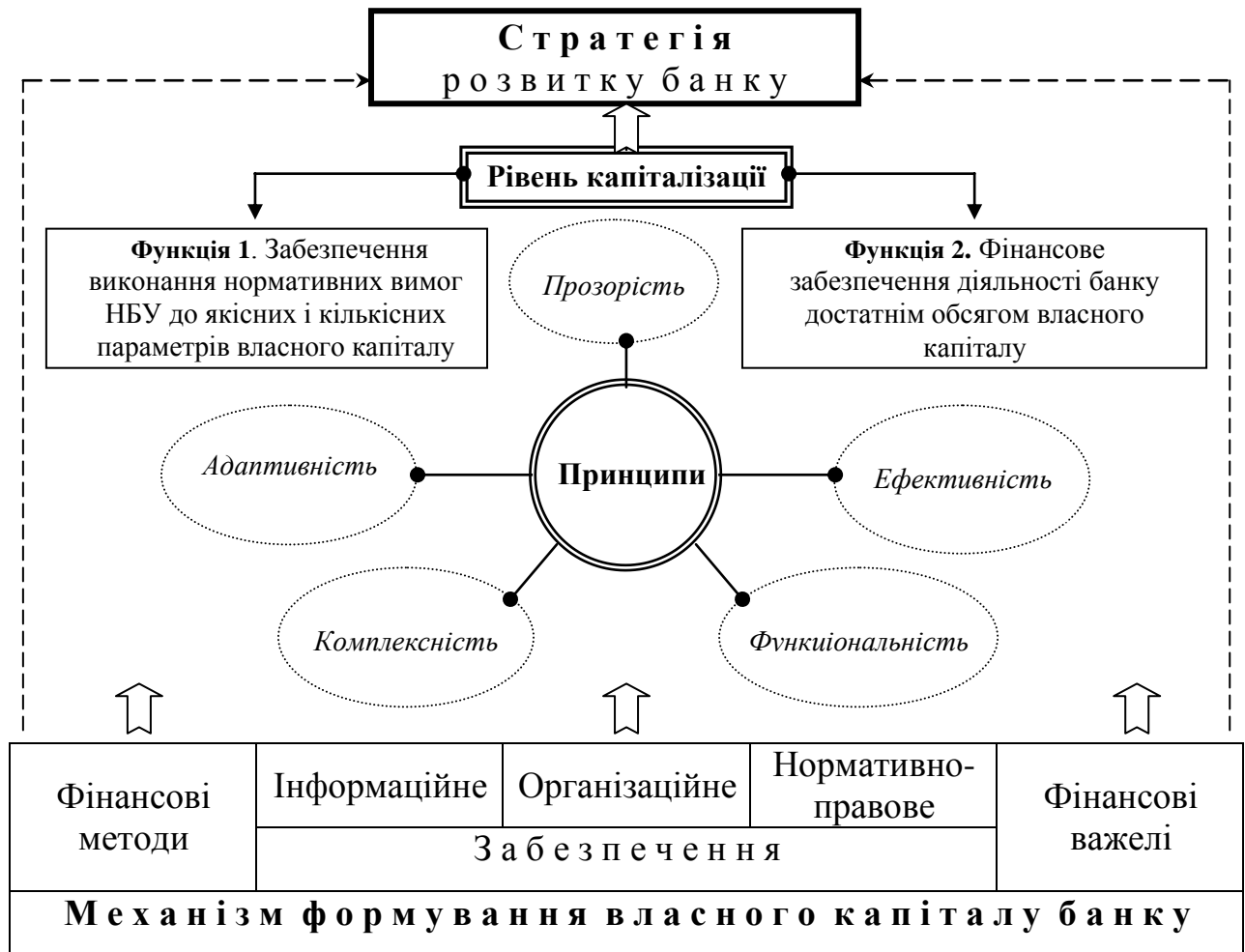

Рис. 4. Схема впливу механізму формування власного капіталу банку на визначення стратегії розвитку банку

Проведений аналіз стану капіталізації банківської системи України показав, що власний капітал банків України збільшився за 2010 р. на 19,58% (за 2009 рік власний капітал зменшився на 3,43%). Зростання капіталу банків відбулося за рахунок збільшення сплаченого зареєстрованого статутного капіталу. У структурі власного капіталу протягом періоду, що

аналізується, зростає частка статутного капіталу. У 2009—2010 рр. внаслідок непокритих збитків сума статутного капіталу перевищувала суму власного капіталу (рис. 5).

У 2010 р. зростання статутного капіталу банківської системи відбулося внаслідок збільшення обсягу іноземного капіталу в зареєстрованому статутному капіталі банків України. За 2010 р. іноземний капітал у статутному капіталі банків України збільшився на 39%, при зростанні сплаченого статутного капіталу лише на 22%.

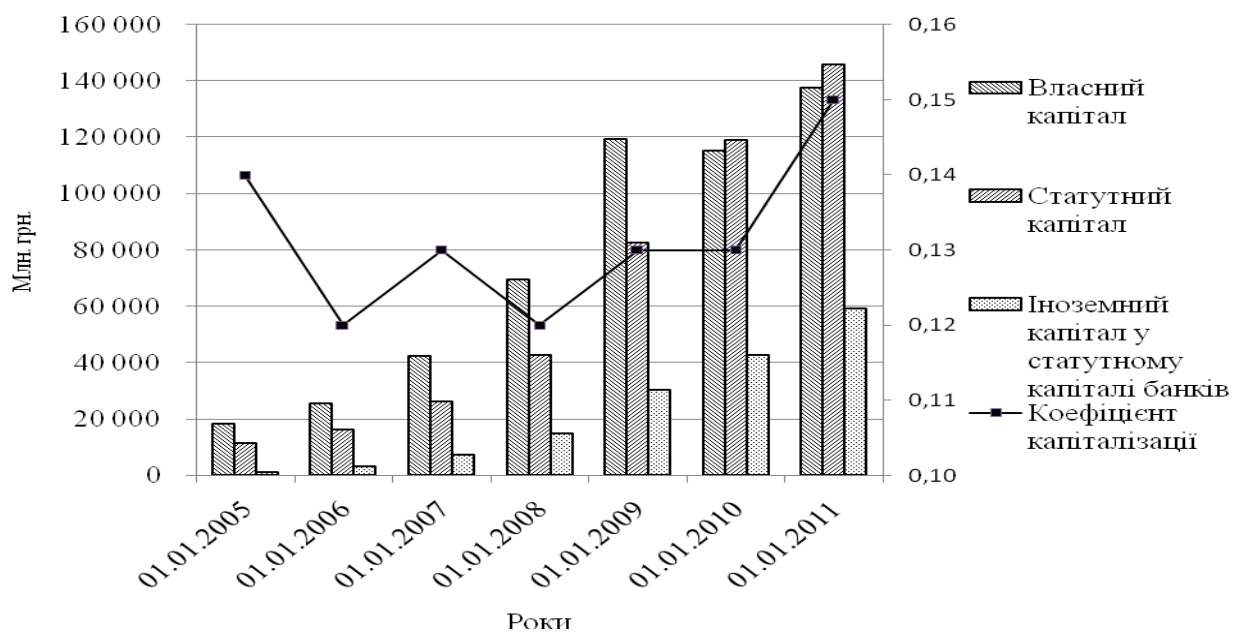

Рис. 5. Динаміка власного капіталу, статутного капіталу і коефіцієнта капіталізації у банках України за період з 01.01.2005 р. по 01.01.2011 р., побудовано за даними [7]

Відповідно, частка іноземного капіталу у зареєстрованому статутному капіталі банків України збільшилася до 41% на 01.01.2010 р. (рис. 6). Слід зазначити, що у 2005 р. та у 2007 р. темпи приросту активів перевищували темпи приросту капіталу, проте, починаючи з 2008 р., спостерігається перевищення темпів зростання капіталу, особливо зареєстрованого сплаченого статутного капіталу банку над темпами зростання активів.

Зростання значущості статутного капіталу підтверджують дані, представлені на рис. 7. Частка сплаченого зареєстрованого капіталу у структурі капіталу зростає, починаючи з 2008 р., і в 2010 р. перевищує розмір власного капіталу (на 0,058%).

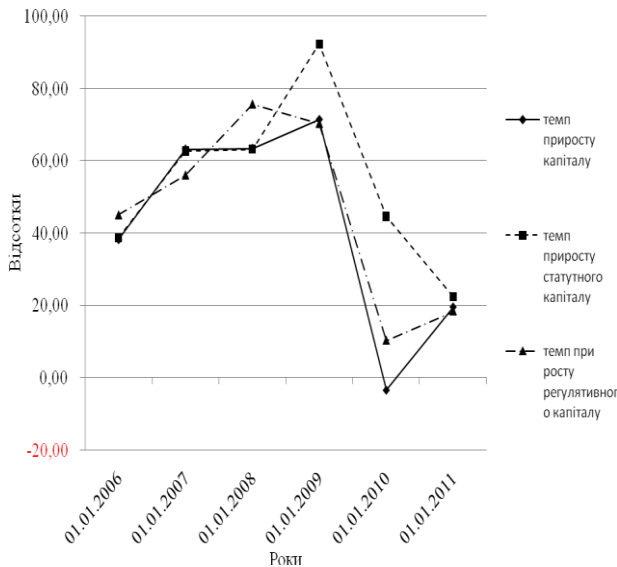

Рис. 6. Співвідношення темпів приросту капіталу, статутного капіталу активів банків України

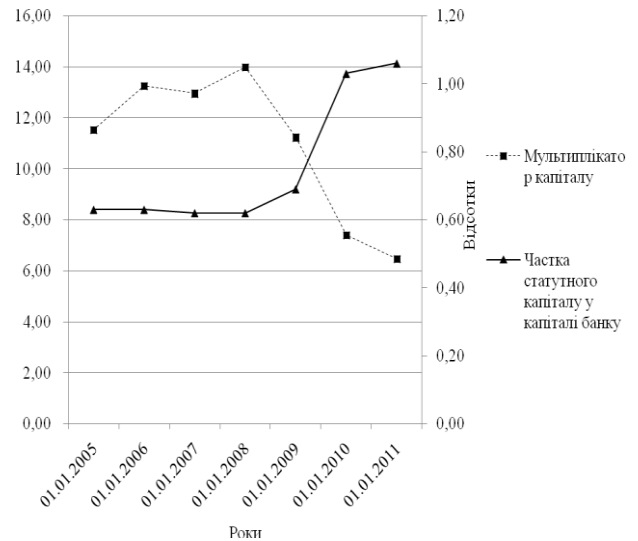

Рис. 7. Порівняння динаміки мультиплікатора капіталу та частки статутного капіталу у капіталі банків України

Порівняння показників капіталізації вітчизняної банківської системи у докризовий та післякризовий періоди дозволяє стверджувати, що після кризовий період збільшилися коефіцієнти капіталізації, покриття зобов'язань, адекватності регулятивного капіталу, частки статутного капіталу. Це свідчить про намагання банків підвищити загальний рівень капіталізації. Проте рентабельність капіталу (-10,19%) свідчить про те, що наслідки кризи подолані не повністю та мають суттєвий вплив на банківську систему України.

Перегляд Базельських стандартів (Базель III) щодо вдосконалення банківського нагляду з уніфікації вимог до фінансового регулювання в різних країнах розпочався ще в 2005 році, але поштовхом для посилення регулювання стала криза.

Нові норми передбачають загальне підвищення капіталізації банків, поліпшення якості капіталу, буфери капіталу, впровадження короткострокових і середньострокових нормативів ліквідності та нормативу боргового навантаження, а також інструменти антициклічного регулювання.

Таким чином, кожний стандарт удосконалює підходи до регулювання й нагляду. У запропонованих вимогах «Базель III» пропонується підвищити норматив відношення статутного капіталу до активів, зважених за рівнем ризиків з 2% до 4,5%, а також збільшити аналогічний норматив за капіталом I рівня з 4% до 8% (табл. 3). З метою покриття збитків, пов'язаних з негативними змінами у фінансовому й економічному середовищі, передбачено формування додаткових резервів» (буфер капіталу) у розмірі 2,5% статутного капіталу банків після дивідендних відрахувань. Також при суттєвому нарощуванні кредитного ризику за рахунок зростання обсягу кредитних операцій передбачено формування антициклічного резерву від 0% до 0,25% від статутного капіталу. Формування даного резерву сприятиме зниженню втрат капіталу при циклічних коливаннях кредитних ринків.

Таблиця 3

Вимоги до капіталу банків відповідно до «Базель III», %

Показники	Статутний капітал	Капітал I рівня	Регулятивний капітал
Мінімальні вимоги	4,5	6,0	8,0
Буфер капіталу	2,5	-	-
Мінімальне значення з урахуванням буферу капіталу	7,0	-	10,8,55
Діапазон анти циклічного резерву	0-0,25	-	-

На сьогодні в Україні слід відзначити достатньо повільні темпи зростання капіталу банків відносно ВВП (на 4,79 % за період з 2009 по 2011 роки). Наведений факт показує тенденцію до недостатності зусиль банківської системи щодо забезпечення достатності ресурсного потенціалу в частині власного капіталу і свідчить про ризикованість діяльності банків

України. Тому сучасні динамічні умови потребують корегування та удосконалення підходів до ведення банківського бізнесу в Україні.

Доцільним, на нашу думку, вважається впровадження комплексного підходу до стратегічного управління банківським капіталом з врахуванням особливостей його застосування в умовах динамічних змін зовнішнього середовища та впливу глобальної фінансової кризи. Саме концепція комплексного підходу до стратегічного управління банківським капіталом передбачає всебічне оцінювання об'єкта дослідження, виявлення і конкретизацію специфіки його функціонування, властивостей взаємовідносин складових системи для досягнення балансу інтересів, а також встановлених цілей розвитку.

Під стратегічним управлінням банківським капіталом розуміють процес реалізації концепції управління, яка зумовлює формування бажаного економічного стану (структури) капіталу відповідно цілей та потенціалу розвитку банку, встановлює характер відносин між окремими ланками його внутрішньої структури, враховує вплив середовища та визначає відповідність реальним можливостям формування досяжним шляхом істотної зміни якісних характеристик його розвитку.

Отже, рівень капіталізації - один із визначальних факторів, що впливає на фінансовий стан банків та перспективи їхнього розвитку, визначає надійність і конкурентоспроможність фінансових установ, захищеність вкладів населення, підприємств і держави.

Аналіз обчислених показників діяльності переважної більшості банків дозволив встановити, що банки дотримуються встановлених нормативних значень і за розміром регулятивного капіталу є достатньо капіталізованим. Проте з врахуванням розміру сумарних активів та їх структури, вважаємо за доцільне звернути увагу (стосовно ПАТ «ВТБ Банк») на необхідність підвищення капіталізації банку і пошуку шляхів її реалізації.

Для банку ПАТ «ВТБ Банк» впродовж останніх років стає характерною тенденція, яка спостерігається в усіх країнах з розвиненою ринковою

економікою, а саме - основним джерелом формування банківських ресурсів стають кошти банків, а також фізичних осіб. Крім того, слід відзначити поступове зниження ролі власних коштів у формуванні ресурсної бази банків. Так, наприклад, за станом на 1 січня 2005 р. питома вага капіталу у сукупних банківських пасивах становила 12,6%, тоді як на початок 2011 р. значення цього показника було на рівні 10,7%.

Висновки. Сьогодні процеси капіталізації відбуваються повільніше ніж того потребують тенденції руху капіталу в глобальному масштабі. Серед причин такої ситуації – відсутність послідовної державної політики регулювання капіталу, низький рівень корпоративного управління в банківській сфері, низький рівень розвитку фондового ринку, малодоступність достовірних оцінок надійності банків та результатів їх діяльності.

Провідну роль у формуванні та структуруванні капіталу банків відіграє регуляторна політика Національного банку України, міжнародні стандарти достатності капіталу, Базельські угоди про конвергенцію капіталу.

Розв'язання окреслених питань сприятиме підвищенню рівня капіталізації банків, дасть змогу вирішити проблему економічної безпеки банківської системи країни, її надійності, фінансової стійкості та ефективності функціонування.

Загострення проблеми підвищення капіталізації вітчизняної банківської системи активізувало роботу центрального банку держави та органів виконавчої влади, що спричинило ряд заходів з вирішення цієї проблеми. Тому для підвищення ефективності капіталізації банківських установ України необхідно передусім поглибити сам процес капіталізації, розробити ефективну стратегію в цьому напрямку, забезпечити стабільність нормативної бази Національного банку України, покращити діяльність валютного та фондового ринків, удосконалити процес оподаткування банківських установ та спрямувати діяльність банків на покращення їх фінансової діяльності

Саме впровадження комплексного підходу до стратегічного управління банківським капіталом дозволить ефективно оцінювати всі сфери стратегічної політики кредитної установи щодо банківського капіталу та його складових в динамічній системі економічних і політичних умов. Це сформує підставу для прийняття менеджерами різних рівнів доцільних управлінських рішень.

Удосконалення корпоративного управління та його вплив на процеси капіталізації банківських установ в Україні має здійснюватися в напрямі розкриття структури власності та нарощення статутного капіталу банків, активізації діяльності фондового ринку, зменшення ризику репутації та підвищення рівня довіри населення до банків. Розв'язання цих питань сприятиме підвищенню рівня капіталізації банків, дасть змогу вирішити проблему економічної безпеки банківської системи країни, її надійності, фінансової стійкості та ефективності функціонування.

Список літератури

1. Вовчак О. Д. Банківська справа в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку // Фінанси України / О.Д. Вовчак. – 2008. – № 10. – С.118 – 125.
2. Забезпечення стабільних умов функціонування банківського сектору України: Монографія / Під заг. ред. Колодізева О.М. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2010. – 350 с.
3. Колодізев О. М. Групування банків України за рівнем достатності капіталу / О. М. Колодізев // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – Суми : УАБС НБУ, 2008. – Вип. 23. - С. 61 – 68.
4. Колодізев О. М. Методологічні засади фінансового забезпечення управління інноваційним розвитком економіки : монографія / О. М. Колодізев. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2009. – 278 с.
6. Кузнєцова А. Банківський сектор України як джерело фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності // Вісник НБУ / А.Кузнєцова, Я. Карпа. – 2009. – №1. – С. 60–63.
7. Річний звіт про діяльність банківського нагляду України у 2005-2011 роки // www.bank.gov.ua]
8. <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
9. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Аннотація

Проанализированы общие тенденции развития отечественного банковского сектора экономики на этапе посткризисной стабилизации. Определены современные требования банковского надзора до финансового регулирования. Предложены меры стабилизации банковской системы в аспекте реализации стратегического подхода к управлению капитализацией банков